

ΔΗΜΟΚΡΕΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
σε συνεργασία με το
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΔΙΓΛΩΣΣΙΑ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ: ΜΕΛΕΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕΣΩ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΟΝΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Χαβατζά Χανιφέ Α.Μ.492

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: [Δόση Ιφιγένεια, Επίκουρη καθηγήτρια Τ.Ε.Φ-Δ.Π.Θ]
2^ο Μέλος: [Μητσιάκη Μαρία, Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Τ.Ε.Φ-
Δ.Π.Θ]
3^ο Μέλος [Ιωάννης Γαλαντόμος, Αναπληρωτής καθηγητής, Τμήμα
Γλωσσικών και Διαπολιτισμικών Σπουδών,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας]

Κομοτηνή

2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα ερευνητική εργασία θα αναλυθούν οι μαθησιακές δυσκολίες και έπειτα θα δοθεί ιδιαίτερη σημασία στους δίγλωσσους μαθητές, είτε σε μαθητές διαγνωσμένους με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες είτε μαθητές τυπικής ανάπτυξης. Θα αναλυθούν επίσης, και τα χαρακτηριστικά του δίγλωσσους λόγου και η δίγλωσση γλωσσική ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα έλαβαν μέρος 6 μαθητές. Οι μαθητές με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες ήταν από 8 έως 10 χρονών, ενώ η ηλικία των τυπικά αναπτυσσόμενων μαθητών ήταν 7 έως 11 χρονών. Μόνο οι τρεις από τους συμμετέχοντες φοιτούν σε μειονοτικό σχολείο. Σχετικά με τις ομιλούμενες γλώσσες στο σπίτι και στο γύρω περιβάλλον των μαθητών ακούγονται κυρίως τα Τουρκικά και σπάνια τα ελληνικά.

Στο ερευνητικό κομμάτι θα αναλυθούν εργαλεία αξιολόγησης που χρησιμοποιήθηκαν για την εξέταση των γνωστικών και γλωσσικών γνώσεων των μαθητών. Δόθηκαν δοκιμασίες εξέτασης λεξιλογίου (Δοκιμασία Εκφραστικού Λεξιλογίου· Βογινδρούκας, Πρωτόπαπας, & Σιδερίδης, 2009), δοκιμασίες Ανάγνωσης (Παντελιάδου & Αντωνίου, 2008), και μία δοκιμασία λεκτικής εργαζόμενης μνήμης. Όλες οι δοκιμασίες χορηγήθηκαν στα Ελληνικά και στα τουρκικά. Τέλος, αναφορικά με τα αποτελέσματα της έρευνας όλοι οι μαθητές σημείωσαν υψηλό επίπεδο επιτυχίας στην αξιολόγηση της ρέουσας νοημοσύνης, ενώ υπήρχαν αρκετές διαφορές στις αξιολογήσεις γλωσσικών δεξιοτήτων. Παραδείγματος χάριν, κατά την ανάγνωση οι μαθητές με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες παρέλειπαν τα άρθρα ή χρησιμοποιούσαν λανθασμένο άρθρο, επίσης οι λέξεις δεν τονίζονταν σωστά. Σχετικά με τους τυπικά αναπτυσσόμενους μαθητές χρειαζόνταν περισσότερο χρόνο για να επεξεργαστούν την απάντησή τους. Η κύρια διαφορά, ανάμεσα στους συμμετέχοντες ήταν ότι, οι τυπικά αναπτυσσόμενοι μαθητές χρησιμοποιούσαν διάφορα ρήματα ή ουσιαστικά κατά την ομιλία τους (γνωρίζω, μελετώ, ταξιδεύω, πολύχρωμο, κατανοητό). Παρόλα αυτά, σημειώθηκαν λάθη κατά τις δοκιμασίες τα οποία υπάρχουν αναλυτικότερα στο ερευνητικό κομμάτι της εργασίας.

ΛΈΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ : εργαλεία αξιολόγησης, μαθησιακές δυσκολίες, δίγλωσσία, γλωσσικές και γνωστικές δεξιότητες, εργαζόμενη μνήμη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασιάδη, Ε. (2001). *Η δυσλεξία και πώς αντιμετωπίζεται*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Αναγνωστόπουλος, Δ., Σίνη, Α. (2004). *Διαταραχές σχολικής μάθησης και ψυχοπαθολογία*. Αθήνα: Βήτα.
- Baker, C. (2001). *Εισαγωγή στη διγλωσσία και τη δίγλωσση εκπαίδευση* (μτφρ. Αρχοντούλα Αλεξανδροπούλου). Αθήνα: Gutenberg
- Baker, L. (1989). *Metacognition, comprehension monitoring, and the adult reader*. *Educ. Psychol. Rev.*, 1, 3-38.
- Βάμβουκας, Μ. (2007). *Πρώτη ανάγνωση*. Στο: Π. Ξωχέλλης (επιμ.). *Λεξικό της Παιδαγωγικής*, 607- 611.
- Bannatyne A. (1968). *Diagnosing learning disabilities and writing remedial prescriptions*. *Journal of Learning Disabilities*.
- Βογινδρούκας, Ι., Πρωτόπαπας, Α. & Σιδερίδης, Γ. 2009. *Δοκιμασία εκφραστικού λεξιλογίου* (Ελληνική έκδοση Renfrew Word Finding Vocabulary Test). Χανιά, Κρήτη: Γλαύκη.
- Brutt-Griffler, J., & Varghese, M. (2004). *Introduction. Special Issue (Re)writing Bilingualism and the Bilingual Educator's Knowledge Base*. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 7:2 & 3, 93-101.
- Bloomfield, L. (1933). *Language*. New York: Holt. Cook, V. J. (2003). *Effects of the second language on the first (Vol. 19)*. *Multilingual Matters*.
- Δημητρακοπούλου, Μ., Καλτσά, Μ., Φωτιάδου, Γ. (χ.χ.). *Διαδρομές στη διδασκαλία της ελληνικής σε αλλόγλωσσους στην Ελλάδα*. Διαδρομές του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας.
- Δημητροπούλου, Π., Τάνταρος, Σ. (2011). *Δυσκολίες μάθησης: αναπτυξιακές, εκπαιδευτικές και κλινικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Πεδίο.
- Diebold, A. R. (1964). *"Incipient Bilingualism"*. Στο D. Hymes (επιμ.), *Language in Culture and Society*. New York: Harper & Row, 495-511.
- First, M. B., & Pincus, H. A. (2002). *The DSM-IV Text Revision: Rationale and potential impact on clinical practice*
- Gal, S. (1979). *Language Shift: Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria*. New York: Academic Press.

- Grosjean, F. (1982). *Life with Two Languages, an Introduction to Bilingualism*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gumperz, J. (1989). *Discourse Strategies*. Cambridge: CUP.
- Haugen, E. (1956). *Bilingualism in the Americas: a Bibliography and Research Guide*. Drawer/ Alabama: Alabama University Press.
- Haugen, E. (1969). *The Norwegian Language in America: a Study in Bilingual Behavior*. Vol. I (α' έκδ. 1953). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Hoffman, C. (1991). *An Introduction to Bilingualism*. London & New York: Longman.
- Hudson, R. A. (1991). *Sociolinguistics*. Cambridge: CUP
- Johnson, A. (2019). Χρωματιστές Προοδευτικές εικόνες του Ravens: Μια ανάλυση. *Επιστημονικό Περιοδικό Ψυχολογίας*, 45(3), 123-135.
- Καραντζής, Ι. (2001) . *Τα προβλήματα της μνήμης των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες στην αριθμητική και την ανάγνωση. Γνωστική θεώρηση, εκπαιδευτικές προεκτάσεις*. Αθήνα: Τυπωθήτω
- Κοσσύβα, Π. (2014). *Απόψεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για τη διγλωσσία: Μια ποιοτική έρευνα σε εκπαιδευτικούς του Ν. Τρικάλων*.
- Kirk SA, McCarthy JJ. *The Illinois Test of Psycholinguistic Abilities, Experimental Edition, Urbana: The University of Illinois Press, 1961*
- Lambert, W. E. (1974). *"Culture and Language as Factors in Learning and Education"*. Στο F. Aboud & R. D. Mead (επιμ.). *Cultural Factors in Learning*. Bellingham: Washington State College.
- Mackey, W. F. (1970). *"The Description of Bilingualism"*. Στο J. Fishman (επιμ.), *Readings in the Sociology of Language*. The Hague: Mouton, 554-584.
- Mackey, W. F. (1976). *Bilingualisme et contact des langues*. Paris: Klincksieck.
- Macnamara, J. (1967). *"The Bilinguals Linguistic Performance"*. Στο *Journal of Social Issues* 23: 58- 77.
- MacNamara, J. (1967). *The linguistic independence of bilinguals. Journal of Verbal Learning and Verbal Behaviour*, 6, 729 – 736.
- Macnamara, J. (1969). *"How can one Measure the Extent of a Persons Bilingual Proficiency"*. Στο L. Kelly, *Description and Measurement of Bilingualism*. Toronto : University of Toronto Press, 80-98.
- Martinet, A., *Encyclopédie de la Pléiade: 647-684*. Gallimard. Paris.

- Myers-Scotton, C. (1993). *Duelling Languages. Grammatical Structure in Code-switching*. Oxford: OUP.
- Oksaar, E. (1983). "Multilingualism and Multiculturalism from the Linguists Point of View". Στο T. Husén & S. Oppen (επιμ.), *Multicultural and Multilingual Education in Immigrant Countries*. Oxford: Pergamon Press, Wenner Gren Symposium Series, τόμ. 38: 17-36.
- Oksaar, E. (1971). *Code switching as an interactional strategy for developing bilingual competence*. *Word*, 27, 377-85
- Παντελιάδου, Σ.(1991). *Εισαγωγή στην ειδική αγωγή: σημειώσεις για το μάθημα. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Υπηρεσία δημοσιευμάτων.*
- Παντελιάδου, Σ. (2011). *Μαθησιακές δυσκολίες και εκπαιδευτική πράξη: τι και γιατί*. Αθήνα: Πεδίο.
- Παπαδοπούλου, Ελένη. (2019). "Αξιολόγηση της Μάθησης μέσω Παιχνιδιών στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση." *Παιδαγωγικά Χρονικά*, 45(2), 123-137.
- Poplack, S. (1980). "Sometimes I'll start a Sentence in English y termino en español: Toward a Typology of Code-switching". Στο *Linguistics* 18: 581-16.
- Πολυχρόνη, Φ. (2011). *Ειδικές Μαθησιακές δυσκολίες*. Αθήνα: Πεδίο.
- Πόρποδας Κ. (2002). *Η Ανάγνωση*. Πάτρα
- Πολυχρονοπούλου, Σ., (2001). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες*. Αθήνα.
- Πρωτόπαπας, Α. (2008). *Ανάγνωση: Από την εικόνα στη λέξη*. Στο Κ. Πόταγας, Κ. & Ευδοκίμηδης, Ι. (Επιμ..) *Συζητήσεις για τον Λόγο στο Αιγινήτειο*, (σελ. 199-218). Αθήνα: Συνάψεις
- Romaine, S. (19952). *Bilingualism*. Oxford: Blackwell.
- Sella, E. (1986). *Le grec parlé par les turcophones du nord-est de la Grèce (Thrace Occidentale)*. Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Université René Descartes — Paris V
- Sella-Mazi, E. (1999a). "Code-switching in Greek-Turkish Bilingual Community". Στο *TASG News* 49: 73-78.
- Sella-Mazi, E. (1999b). *La minorité musulmane turcophone de Grèce: Approche sociolinguistique d'une communauté bilingue*. Athènes: Trochalia.

- Σελλά-Μάζη, Ε. (1994) *Στοιχεία αντιπαραβολικής γραμματικής ελληνικής-τουρκικής. Η ελληνική στα μειονοτικά σχολεία της Θράκης*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Σελλά-Μάζη, Ε. και Φρ. Μπατσαλιά (2001). «*Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση ενός πανεπιστημιακού προγράμματος σπουδών*»,
- Σελλά-Μάζη, Ε. (2001). *Διγλωσσία και κοινωνία. Η ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Προσκήνιο.
- Σελλά-Μάζη, Ε. (2004). *Στοιχεία αντιπαραβολικής γραμματικής ελληνικής-τουρκικής*. Αθήνα: Παπαζήσης. (β' έκδοση του Σελλά-Μάζη 1994).
- Στασινός, Δ. (2003). *Δυσλεξία και σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.
- Skutnabb-Kangas, T. (1984). *Bilingualism or not? The Education of Minorities*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Stanley, G. (1994). *Visual deficit models of dyslexia*. In G. Hales, *Dyslexia Matters*. London: Whurr.
- Σκαλούμπακας Χ, Πρωτόπαπας Α. *Λογισμικό Ανίχνευσης Μαθησιακών Δεξιοτήτων και Αδυναμιών-ΛΑΜΔΑ*. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ-ΕΠΕΑΕΚ.
- Τάνταρος, Σ., (1998). *Κακοί αναγνώστες, γιατί*; Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τζουριάδου, Μ. (1990). *Μαθησιακές δυσκολίες: θεωρία και πράξη*. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.
- Τριάρχη-Herrmann, Β. (2000). *Η διγλωσσία στην παιδική ηλικία. Μια ψυχογλωσσολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Τσιτσιπής, Λ. (1983b). «*Η εθνογραφία της γλώσσας*». Στο *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 50: 3-19.
- Τσιτσιπής, Λ. (1995). *Εισαγωγή στην ανθρωπολογία της γλώσσας*. Αθήνα: Gutenberg
- Tsitsipis, L. (1983a). *Language Shift among the Albanian Speakers of Greece*. *Anthropological Linguistics* 25: 288-308.
- Van Overbeke, M. (1972). *Introduction au problème du Bilinguisme*. Paris: Nathan.
- Weinreich, U. (1968). *Unilinguisme et multilinguisme*. Στο *Le Langage* (sous la direction de)

Weinreich, U. (1979). *Languages in Contact. Findings and Problems* (α' έκδ. 1953). The Hague: Mouton.

Weinreich, U. (1953). *Languages in Contact*. New York: Linguistic Circle of New York.

Zachar, P., & Kendler, K. S. (2017). *The philosophy of nosology*

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αδαμοπούλου, Μ. (2008). Σύγκριση του βαθμού φωνολογικής συνειδητοποίησης και έλεγχος της μεταβίβασης της ικανότητας φωνολογικής συνειδητοποίησης σε ελληνόφωνα (μονόγλωσσα) και τουρκόφωνα-ελληνόφωνα (με διαδοχική διγλωσσία) παιδιά νηπιαγωγείου.

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη (Μεταπτυχιακή Εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/135935/files/GRI-2015-13877.pdf>

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών (Μεταπτυχιακή Εργασία). Ανακτήθηκε από: <http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/handle/10889/1045>

Σαραβελάκης, Κ. (2014). Διγλωσσία- Πολυγλωσσία και διαταραχές στη σχολική μάθηση

(Σημειώσεις μαθήματος). Τμήμα Λογοθεραπείας. Α.Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας, Καλαμάτα. Ανακτήθηκε από: http://www.eclass.teipel.gr/eclass2/modules/document/index.php?course=HSP_LTH123&openDir=/&sort=name&rev=1

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ. Βιβλίο Εκπαιδευτικού Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Δραστηριότητες μαθησιακής ετοιμότητας. ΟΕΔΒ 2009, Αθήνα.

(Μεταπτυχιακή Εργασία) Ανακτήθηκε από: <http://83.212.168.214/jspui/bitstream/123456789/1074/1/EA922.PDF>

World Health Organization (WHO). (2019). International Classification of Diseases for Mortality and Morbidity Statistics (11th Revision). Retrieved from <https://icd.who.int/en>

Lerner, J. W., & Johns, B. R. (2019). Learning Disabilities and Related Mild Disabilities: Characteristics, Teaching Strategies, and New Directions. Cengage Learning. Nonverbal Behavior in Interpersonal Relations" από Virginia P. Richmond και James C. McCroskey.

Snowling, M. J. (2009). Dyslexia: A language learning impairment. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 1(1), 10-13.

Fletcher, J. M., Lyon, G. R., Fuchs, L. S., & Barnes, M. A. (2007). Learning disabilities: From identification to intervention. Guilford Press.

Recherches en Linguistique Grecque I, (Πρακτικά του 5ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας), 13-15 Σεπτεμβρίου 2001, Παρίσι, σσ. 99-102.

Μανίκα,

Δ.(2005).

*Παράγοντες που επηρεάζουν την εκμάθηση της ελληνικής ως δεύτερης
γλώσσας σε αλλοδαπούς φοιτητές του Πανεπιστημίου Πατρών.*

<http://www.ldonline.org/features/idea2004>